

Uznával aj nevyhnutnosť sociálnej revolúcie vo svete. Želal si len, aby bola čo najmenej násilná a krutá. Ako človek veriaci sa obával negatívneho vplyvu marxizmu na ríšu Ducha.

O jednote ľudstva a o probléme nacionalizmu hovorí Berďajev v predposlednej kapitole. Nastoľuje v nej nepochybne citlivú otázku nacionalizmu, ktorý označuje za zjavnú chybu marxizmu. Oproti tomuto javu stavia pojem nacionálnosti. Píše o ňom ako o pozitívnej hodnote obohacujúcej život ľudstva.

Berďajeva ako filozofa zaujímala otázka večného a nového človeka. V tomto hľadaní sa prejavil ako realista – bez akýchkoľvek zbytočných a neplodných vízií. Neveril, že revolúcie môžu priniesť radikálnu zmenu v myslení ľudí. Zastával názor, že „Nový človek je skutočne novým človekom, je realizáciou večného človeka, ktorý v sebe nosí obraz a podobu Boži.“ (s.124). Kapitulu uzatvára tvrdením, že ríšu Ducha nemožno podriadiť ríši Cisárovej. Také bolo jeho presvedčenie.

Záver knihy je venovaný tragédii ľudskej existencie a problému utópie. Berďajev konštatuje, že celá tragika života pochádza z konfliktu konečna a nekonečna, časnosti a večnosti, z nezhody medzi človekom ako duchovnou bytosťou a človekom ako prírodnou bytosťou, žijúcou v prírodnom svete. Vyriešenie tragického pocitu v ľuďoch je, podľa Berďajeva, možné len kresťanskou vierou vo vzkriesenie. Sám verí vo víťazstvo ríše Ducha nad ríšou Cisárovou.

Útla knižka Nikolaja Alexandroviča Berďajeva poskytuje veľa tém na zamyslenie, hľadá odpovede na otázky, ktoré sa týkajú každého z nás. Je kontinuitou s jeho staršou prácou *Duch a realita* z roku 1937. Odvtedy vyšla vo francúzštine, nemčine, španielčine, japončine a iných jazykoch. Súčasnosť z pohľadu napísaného nie je ničím novým – zdá sa, že platí a zrejme bude platiť ono známe: nihil novi sub sole.

Berďajevov spis *Ríša Ducha a Ríša Cisárova* vyšla posmrtno v roku 1949. K nášmu čitateľovi sa dostáva vďaka vydavateľstvu Kalligram, ktoré ju ponúklo v roku 2003 a zaiste si aktuálnosťou nosných myšlienok nájde medzi čitateľskou verejnosťou svojich priaznivcov.

Marta Kováčová

Nachlik, J.: Dol'ja, los, sud'ba. Ševčenko i polski ta rosijski romantiki. Lviv: NAN Ukrajiny. Lvivskij viddilenija Institutu literaturi im. T. H. Ševčenka 2005. 568 s. Serija Literaturoznavčij studijj. Vyp. 8.

Trojazyčné pomenovanie osudu, ktorý je ako javová axioma a typologický znak exponovaný v názve ševčenkovej monografie, sprevádza nielen pracovné sebavedomie a istota bádateľskej výnimočnosti jej autora, ale s osudom sa spája aj viacero inštrukcií pre toho, kto sa s textom dostane pracovne do kontaktu. Azda i preto bude vhodné sa k inštrukciám v role návodu a upozornenia vrátiť v horizontálne vedenej reflexii komparatívne organizovanej práce Jevhena Nachlika o „slovanskom“ romantizme v troch národných spoločenstvách, ich kultúrach, mini determinovaných národných literatúrach, ale predovšetkým v autentických autorských dielňach.

Do expozície naznačovania postupov, aké kombinuje Jevhen Nachlik vo svojej rozsiahlej práci, ukotvanej v literárnohistorickom a komparatívnom priestore ukrajinskej, ruskej a

poľskej literatúry, vo vymedzenom dejinnom, politickom, spoločenskom čase 19. storočia a v literárnom vedcom efektívne aplikovanej „inšpirácii“ dobovým umení, filozofiou, (literárnou) estetikou či sociológiou, musí sa dostať informácia o tom, že pre literárneho vedca sa ním zvolená konkrétna tvorivá dielňa (T. H. Ševčenko, A. S. Puškin, A. Mickiewicz a ďalší) oslobodzuje od detailu dobového zovšeobecnenia. A to preto, lebo Nachlik v role komparatistu, literárneho historika, výkladača kontextu, sémantiky, estetiky a noetiky textu v ktorejkoľvek autorskej tvorbe sa sústreďuje na jedinečné prelínanie sa osobného a artistného, zručnosti písať so schopnosťou filozofovať o bytí, živote, skutočnosti. Ako-koľvek je Nachlikov metodický postu svojou segmentáciou doplniť poznané a využiť nové inštrukcie európskej literárnej vedy 20. storočia rozložitý a navrstvovaný, teda nákladný vo svojom priestorovom zábere, všima si autora ako subjekt, ktorý sa identifikuje pre literárneho historika nielen svojou tvorbou, ale aj autentickým autorským spôsobom myslenia v texte a s možnosťami textom prekračovať pôdorys literatúry a tak vstupovať časovo i bez jeho ohraničenia do vzťahu so svojou (žitou) osobnou aj spoločenskou skutočnosťou.

Nachlikov základný metodologický prístup komparatistu a aplikované metodické operácie literárneho historika napovedajú, že to, čo sa podľa jeho vedeckého presvedčenia považuje vo vývine umenia za dostatočne „poznané“, on v čase a v priestore javu (autor, tvorba, umelecká metóda) a jeho kontextov (sociológia, filozofia, teológia) otvára predovšetkým ako aktuálne podnetný a nie vyčerpávajúco nepoznaný „moment“ organizovania vnútorného sveta tvorivého subjektu.

Literárny historik J. Nachlik vedome vo svojej stratégii výskumu romantizmu vo východnej Európe nelimituje svoje metodické postupy tým, čo sa stalo normou, nezaťažuje sa etnickým, nacionálnym, neliterárnym kontextom, ktorí sa spravidla vnáša v literárnom dejise do výkladu javu v národnej literatúre. Naopak, tento horizont tradičného dejepisu prekračuje, nie že by ho ignoroval, len sa pohybuje v takom podloží problému, ktoré je presiaknuté mnohosťou dobových trendov v umení a on, Nachlik, túto pluralitu smerov, tendencií, otvorenosť autorského subjektu sleduje v diele a prejavy istého trendu (historizmus, mystika, kresťanstvo atď.) prenáša z jedného autora (Puškin, Mickiewicz verzus Ševčenko) ako jeho osobitú ozvennosť do diel jeho súčasníkov alebo nasledovníkov.

Nachlika zaujíma z myšlienkovvej a estetickéj dogmy umeleckej metódy v tradičnom literárnom dejepise jej koncencia, preto sa dáva do služieb svojho záujmu „hľadať a úsvzvaťažniť“, teda sa sústreďuje na dotykové miesta, ozvennosť, prlív podnetov atď.. To všetko aj preto, aby „zistil“ na podloží vývinového a reálneho časového odstupu od doby a vzniku i primárneho zapojenia sa autorského textu do jeho kultúrnych, spoločenských a dobových mysliteľských či estetických reálií, ako a na čie podnety sa organizuje, formuje a premieňa subjekt jedinečného tvorca vo svojej zvnútornenej, intímnej „projekcii“.

Komparatistov estetický, ideový, motivický a nekonformný pohyb medzi svetom všetkých a svetom subjektu vkladá do jeho zistení cenné informácie nielen heuristického významu, ale svojou aktualizovanou schopnosťou aj podnet, ako prekračovať svet reálny a svet ideí tak, aby sa našlo, pomenovalo či už iba obnažovalo druhé básnikovo Ja.

Aj preto sa Nachlikov pohyb vedený v súlade s metodológiou tradičnej (sám ju vyznáva) literárnej vedy „pohotovo“, ale akceptovateľne a funkčne naznačuje spôsob, ako sa presúva výskum od konvencie literárneho dejepisu po aktualizovanú autorskú dielňu, od konkrétneho autorského textu k jeho variantom v pretexte, intertexte. Navyše si všima autorovu aj textovú genézu, recepciu a perpepciu, aby sa osobným zaujatím, ktoré Nachlik nachádza v jedinečnosti svojho záberu a pribojnosti svojej výpovede na pozadí doterajšej

ponuky komparatistického výskumu, sústredil na časové i univerzálne „rámce“ umeleckej a estetickéj metódy, autora a textu i tak, že si všíma funkčnosť jednotlivých kategórií predovšetkým z historiografie, etiky, psychológie, teológie a preveruje ich „nosnosť“ a význam na podloží filozofie.

Látkový a tematický i personálny záber Jevhena Nachlika zostáva impozantný a jeho práca je cennou syntézou poznania spoločenských vied. Napokon na svoje zdroje z literárnej vedy upozorňuje sám i tým, že enumeruje authority (s. 12-13), ktorými sa inšpiroval. Aj to bude mať po čase svoj význam a následky v rozvíjaní priesniko do problému, ktorý Nachlik tematizoval vo svojej práci, že sa prelom tisícročí v európskych vedách sústredil na vyrávanie sa s romantizmom a mesianizmom v 19. a 20. storočí, alebo na reflektovanie kultúrnej prítomnosti na pozadí moderny, avantgárd a postmoderny prevažne v 20. a 21. storočí.

Najskôr to súvisí s tým, že konktinuita a kontext v spoločenských vedách sú tými brázdami, po ktorých sa pohybuje (i náš) osud ako ponuka, ba možno aj príležitosť byť pri tom a nestratiť sa v tom, čo vytvára pluralitu, ale predovšetkým formujú hodnoty a význam času v spojení s dejinami človeka a civilizovanej spoločnosti i v zrýchľovanom pohybe a zložitých premenách.

Viera Žemberová

K. Lepilová a kol.: Text a kontext. (Symposium – kulatý stůl dne 27. března 2003) Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Ostrava 2003, 88 s., ISBN 80-7042-628-4.

Dne 27. března 2003 se na Ostravské univerzitě konala IV. mezinárodní studentská vědecká konference „Nastupující generace rusistů“. Následující den bylo uspořádáno malé symposium jako tzv. kulatý stůl profesionálů. Toto se organizátorce K. Lepilové navíc podařilo zrealizovat v místnosti, v jejímž centru je skutečně reálný kulatý stůl pro společnou problematiku lingvistů, translatoLOGŮ, kulturoLOGŮ, historiků a teoretiků literatury. Veškeré příspěvky k tomuto vědeckému zasedání jsou otištěny v úplnosti v první části tohoto sborníku. Účastníci symposia vyjadřovali své podnětné myšlenky, směřující od definice textu k hranicím kontextu, od textu jako dialogu a poselství ke vztahu nových komunikačních technologií a textu aj. Debata účastníků je zaznamenána v úryvcích ve druhé části tohoto sborníku. Kromě toho je symposium dokumentováno i audiovizuálně.

V úvodním příspěvku „Život uměleckého textu v kontextu člověka (čas a prostor)“ autorka K. Lepilová uvádí, že pro charakteristiku textu jako procesu je produktivní komunikační aspekt, vývoj způsobu komunikace autora s adresátem. V momentě vzniku je text v architektonických vztazích k jiným textům a tento text zakládá možnost existence mezitextových vztahů, autorem dokonce nezamýšlených. Za jeden z nejagresivnějších kontextů slovesného textu považuje obraz multimediální sféry. I přes různé způsoby recepce zůstává však hermeneutický kruh nadále zachován: každý dílčí poznatek musí být pochopen jen z celku souvislostí, jimž lze ovšem porozumět zase jen pochopením dílčích poznatků.

V příspěvku „Text a kontext“ autorka E. Demlová uvádí, že text je jazykový projev, komplexní, uspořádaná promluva, psaná i mluvená a kontext je jedna z relevantních složek komunikační situace. Důraz na kontext a situaci je významnou změnou v komunikačně po-